

valorile CVP (1,5-2,3). S-a determinat o stare de încordare psihoemoțională care atestă solicitarea sistemelor reglatoare superioare, responsabile de adaptare și creșterea prețului efortului pentru menținerea homeostazei.

Bibliografie

1. Bălănescu-Stolnici, C., Geriatrie practică, Medicală Amaltea, București, 1998.
2. Bogdan, C., Geriatrie, Medicală, București, 1994.
3. Ghidrai, O., Geriatrie și Gerontologie, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002.
4. Paladi, Gh., Gagauz, O., Penina, O., Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale, Inst.Integrare Europeană și Științe Politice. Policolor SRL, Chișinău, 2009.
5. Saulea, A., Gerontologie, Epigraf, Chișinău, 2009.
6. Saulea, A., Sfaturi pentru vârstnici și lecții utile pentru tineri, Chișinău, 2003.
7. Вишневский, А.Г., Население России 2003-2004. Одинадцатый-двенадцатый ежегодный демографический доклад. М., 2006.
8. Грмек, М. Д., Геронтология – учение о старости и долголетию, Наука, М., 1984.
9. Коркушко, О.В., Чеботарев, Д.Ф., Колинковская, В.Г., Гериатрия в терапевтической практике, Здоровье, Киев, 1993.
10. Котельников, Г.П., Яковлев, О.Г., Захарова, Н.О., Геронтология и гериатрия, Самарский Дом печати, Самара, 1997.
11. Кузнецов, С.В., Международный симпозиум геронтологов. // Клин. Медицина, 1997, Т. 75, №8. с. 77-78.
12. Медведева, Г.П., Введение в социальную геронтологию, Воронеж, 2000.
13. <http://www.statistica.md>

FACTORI DE RISC ÎN DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ A PREȘCOLARILOR

Efrosinia HAHEU-MUNTEANU, dr., conf. univ.

Summary

In this study we would like to emphasize the importance of the activities of preschool institutions/kindergartens in the emotional and social development of preschoolers, the abilities which determine a child to be able to live in a permanent association with the others, to be capable of friendly relations and, particularly, to wish to maintain relations with his/her coevals.

The study also goes deeply into the problematics of the risk factors in social and emotional development of children, described by different researches, which have emphasized the importance of parents' behaviour in social and emotional formation and development of the children of early childhood.

În literatura de specialitate întâlnim numeroase studii asupra diferitelor particularități ale dezvoltării socio-emoționale privind modificările ce apar în cadrul personalității, emoțiilor, și în relațiile individului cu ceilalți. La orice vârstă, modul în care este conceptualizată și evaluată propria persoană influențează nu numai performanțele cognitive, ci și funcționarea organismului din punct de vedere somatic. Emoțiile joacă un rol crucial în dezvoltarea copiilor, încă din primele momente de viață. În literatura de specialitate, o serie de autori (Neacșu, I., 2010; Botiș, A., Mihalca, L., 2007; Roco, M., 2004; Goleman D., 1995) consideră dezvoltarea socio-emoțională capacitatea de a recunoaște și de a interpreta emoțiile într-o situație dată, este importantă pentru dezvoltarea de interacțiuni pozitive și relații autentice cu ceilalți. Modul în care adulții răspund la emoțiile copiilor este esențial în a-i ajuta pe aceștia să-și înțeleagă și să-și regleze propriile emoții.

Racu I. și Verdeș A. [5, p.10] studiind copiii neglijăți, proveniți din familii temporar dezintegrate, observă că lipsa suportului afectiv generează dezorganizare emoțională, sensibilitate excesivă, dependențe, anxietate, agresivitate, iritabilitate, nevoia de protecție și atenție, sentimente de vinovăție.

Factori de risc în planul dezvoltării sociale și emoționale a personalității copilului poate fi considerat și stilul educativ al părinților.

În cazul în care acesta este caracterizat prin abuz de autoritate (climat educațional hiperautoritar), răsfăț excesiv (climat educațional hiperpermisiv) sau indiferență, dezvoltarea emoțională a copilului poate fi afectată.

Cunoștințele precare ale părinților despre modul în care se dezvoltă copiii și convingerile acestora despre ce copiii lor ar trebui să știe până la o anumită vârstă s-au dovedit a fi un important factor de risc. Atitudinile părinților față de copiii lor variază de la toleranță excesivă până la atitudini extrem de dure față de comportamentele inadecvate ale copiilor. Sursa acestor atitudini este reprezentată de așteptările părinților care pot fi nepotrivite în raport cu vârsta, respectiv cu abilitățile copilului. Atitudinea părintelui față de cunoașterea insuficientă a reperelor în dezvoltarea copiilor pot fi surse de erori în educație [2, p. 40].

Emoțiile sunt utile și funcționale atunci când le facem față într-un mod potrivit, dar pot crea dificultăți importante atunci când nu sunt înțelese, când sunt slab reglate. Teoriile moderne ale emoțiilor au arătat că toate emoțiile joacă un rol fundamental în reglarea comportamentală și că nu există emoții „complet bune” sau emoții „complet rele”, ci doar emoții care ne sunt de ajutor și emoții care ne rănesc, în funcție de modul în care noi alegem să răspundem la ele.

Deși sunt emoții negative, frica pregătește individul pentru a percepe și a evita amenințarea, în timp ce furia îl pregătește pentru a percepe și îndepărta obstrucțiile, deci amândouă pot fi „folosite” în interesul nostru. Noi, adulții trebuie să-i învățăm pe copiii noștri: să-și recunoască și să-și regleze emoțiile, atât pe cele pozitive cât și pe cele negative, în propriul beneficiu.

În funcție de calitatea și tipul emoției vorbim de afectivitate pozitivă și afectivitate negativă. Afectivitatea negativă este efectul repetitiv al trăirilor emoționale negative și se manifestă prin: anxietate, depresie, iritabilitate, lipsa de speranță, sentiment de neajutorare. Afectivitatea pozitivă se referă la stările și trăsurile emoționale care

induc percepții pozitive de sine (stima de sine, auto-eficacitate), ale lumii și ale viitorului.

Un rol esențial în prevenirea afectivității negative îi revine educației socioemoționale. Ea trebuie să-i formeze copilului abilitatea de a identifica, exprima, controla emoțiile. Cercetările din domeniu au relevat o tendință mondială a generației actuale de copii de a avea mult mai multe probleme emoționale comparativ cu generațiile anterioare. În instituțiile de învățământ educația emoțională a copiilor este neglijată în favoarea pregătirii academice; astfel, se impune o nouă perspectivă referitor la ceea ce ar trebui să ofere și să formeze școlile: o dezvoltare completă a copiilor care să le asigure o adaptare optimă la problemele cu care se confruntă iar acest lucru trebuie să se realizeze încă din învățământul preșcolar.

Având în vedere dezvoltarea sub aspect social a personalității, mulți autori evidențiază că acesta include componente cognitive, emoționale și comunicativ-comportamentale.

- Componenta cognitivă este caracterizată prin capacitatea de a recunoaște, a analiza și a anticipa dezvoltarea interacțiunilor interpersonale, ținând seama de contextul schimbării.

- Componenta emoțională este un dispozitiv senzorial ce orientează părțile din perspectiva valorică, cu care aceștia mențin un contact direct. Aceasta include, de asemenea, capacitatea de a recunoaște și de a gestiona stările personale și a celeilalte părți, de a controla propriile sentimente, pentru a pătrunde în contextul personal și sociopsihologic a situației de interacțiune.

- Componenta comunicativ-comportamentală este evidentă în reușita interacțiunii comunicative și în construirea productivă a relațiilor.

Aici putem aminti și numele psihologului american Festinger, cu teoria „*disonanței cognitive*”, conform căreia oamenii refuză să se gândească la lucruri care le provoacă sentimente, emoții negative. Totodată, în urma relaționărilor interpersonale există tendința de a

selecta ideile care sunt conforme cu valorile proprii și care declanșează sentimente pozitive. Din aceste opinii rezultă intercondiționările între emoție/sentimente și gândire.

La etapa actuală a cercetărilor în domeniu, savanții din Moldova evidențiază structura complexă și integră a procesului de socializare a preșcolarilor. De exemplu, Racu J. [6, p. 265] susține că esența procesului de socializare a unui preșcolar se constituie din caracteristici, precum ar fi familiarizarea cu lumea obiectelor și cu lumea relațiilor umane, care au loc în activitățile propriu-zise mult direcționale, tipice pentru acest segment de vârstă. Principalele mecanisme de dezvoltare socială a copiilor sunt: *imitarea, reglementarea prin reflex, identificarea emoțională, orientare socială, reglementarea normativă și inductivă, experiență socială și culturală, creativitatea, monitorizarea, evaluarea și reflecția*. În dezvoltarea socială a copiilor se disting două direcții principale: influența „naturală” a factorilor sociali, precum și procesul semnificativ de educație și învățământ ordonat.

Astfel, conștientizarea rolului educației socioemoționale și mai cu seamă a factorilor de risc în dezvoltarea socioemoțională a copiilor este esențială pentru prevenirea problemelor de sănătate mentală și menținerea unei funcționalități normale. Pe de altă parte, interacțiunea inadecvată a factorilor poate contribui la dezvoltarea deficitară a competențelor emoționale și sociale, care pot deveni în timp sursă de tulburări emoțional-comportamentale.

Copiii ale căror abilități emoționale și sociale sunt insuficient dezvoltate pot avea probleme serioase mai departe în viață. De la inadaptația școlară și inevitabila rezistență până la agresivitate, furie necontrolată, anxietate sau depresie. Specialiștii au demonstrat că aceste probleme se întâlnesc mai rar la copiii dezvoltați socio-emoțional.

Părinții, dar și educatorii sunt cei care contribuie la dezvoltarea emoțională a copiilor prin socializarea emoțiilor. Această socializare se

realizează prin reacțiile avute la emoțiile exprimate de copil, prin discuțiile despre emoții sau prin exprimarea propriilor emoții.

Dezvoltarea socioemoțională a preșcolarilor este influențată de factorii intrapersonali (factori biologici, de temperament, factori cognitivi) cu o puternică componentă înnăscută și factorii interpersonali (interacțiunile cu alți copii, cu părinții sau educatorii) influențați de normele și valorile culturii din care provine o persoană.

Factorii biologici se referă la componenta genetică înnăscută. Temperamentul, cu toate că nu poate fi modificat la nivel de predispoziții de reacție emoțional-comportamentale, poate, prin influențele de mediu, să fie ameliorat compensatoriu. Implicit se dezvoltă și capacitatea de adaptare a copilului. *Factorul cognitiv* presupune formarea în timp a proceselor, însușirilor și structurilor psihice (ce apar la nivelul percepției, învățării, memoriei, raționamentului, limbajului), schimbarea și reorganizarea și perfecționarea lor la niveluri funcționale cât mai înalte. Aceste aspecte sunt influențate de dezvoltarea emoțională și motorie.

Factorii interpersonali. Pentru a evolua cât mai eficient pe direcția acestor factori, se pune în discuție familia și mediul familial al copilului, după care urmează mediul educațional. Concordanța mesajelor provenite din cele două medii, precum și calitatea practicilor utilizate în educarea copiilor sunt deosebit de importante pentru dezvoltarea copiilor.

Catrinel A. Ștefan și Kallay Eva [2, p. 13] susțin că nu există un factor de risc specific care să predisună în mai mare măsură decât altul la probleme de sănătate mentală la această vârstă, însă riscul crește în funcție de numărul factorilor de risc la care sunt expuși copiii. Autorii au evidențiat impactul factorilor de risc asupra dezvoltării sociale și emoționale a copiilor (tabelul 1).

Tabelul 1. Impactul factorilor de risc

Deficite în dezvoltă	Probleme în copilărie, adolescență sau în viața adultă		
	Copilărie, adolescență		Viața adultă
	Probleme de	Probleme de	

	sănătate mentală	adaptare școlară	
	<ul style="list-style-type: none"> • anxietate • depresie • tulburări de comportament • delinvență juvenilă • consum de alcool și droguri 	<ul style="list-style-type: none"> • absenteism • abandon școlar • rezistență • dificultăți în adaptarea la cerințele școlare 	<ul style="list-style-type: none"> • anxietate • depresie • tulburări de comportament • consum de alcool și droguri, etc. • relații interpersonale deficitare, etc.

Deci, dezvoltarea socială și emoțională a copilului mic este esențială pentru modul în care va crește și va evolua. Dacă abilitățile motorii și creșterea se dezvoltă natural, dezvoltarea socioemoțională necesită ajutorul părinților. Ei sunt principalii responsabili de formarea copilului ca individ, mai ales la vârste foarte fragede. Așteptările realiste ale părinților și modul în care percep disciplina sunt extrem de importante pentru dezvoltarea competențelor sociale emoționale și comportamentale. Copiii învață, prin respectarea regulilor, comportamente acceptate social însă acest lucru este numai dacă aplicarea regulii se efectuează cu consecvență. Copiii în cazul cărora părinții nu aplică consecvent regula și consecințele nerespectării acestora, riscă să dezvolte probleme de comportament, atitudini sfidătoare la adresa celorlalți, precum și manifestări emoționale inadecvate ca modalitate de răspuns la incapacitatea de a prezice reacțiile părinților la comportamentele lor.

Un alt factor de risc este reprezentat de modul în care părinții se manifestă din punct de vedere emoțional și comportamental în situații conflictuale. Reacțiile comportamentale în situații critice sunt foarte ușor și repede preluate de copii prin învățare observațională, aceștia imitându-le în situații similare. Dacă conflictele sunt rezolvate constructiv de către aceștia prin negociere și compromis atunci modelul prezentat promovează reacții adecvate în situații conflictuale. [2, p. 42]

În acord cu această concepție, susținem ideea că, competențele emoționale sunt strâns legate și de competențele sociale, deoarece gestionarea propriilor emoții și ale celorlalți este deosebit de importantă pentru inițierea și menținerea relațiilor sociale. Relația dintre cele două competențe este și mai evidentă în perioada preșcolară când popularitatea formării prietenilor depind în mare măsură de abilitatea copilului de a recunoaște și de a reacționa adecvat la emoțiile proprii și ale celorlalți.

Rolul educatorilor în dezvoltarea emoțională și socială este foarte important, mai ales datorită faptului că începând cu vârsta preșcolară timpul pe care copiii îl petrec în grădiniță este în multe cazuri mai mare decât cel petrecut cu părinții. Grădinița reprezintă în sine un context social în care copiii au ocazia să interacționeze cu ceilalți copii în mai mare măsură decât în cadrul familiei. De aceea în aceste situații copiii pot să învețe sistematic despre emoții și comportamente sociale adecvate.

Unul dintre aspectele foarte importante care merită să intre în discuție este relația educator – copil. Calitatea acestei relații este substratul oricărei interacțiuni pozitive.

Problema educației socioemoționale la vârsta preșcolară la nivel național se explică prin insuficiența pregătirii inițiale a cadrelor didactice și a unui spectru larg de aspecte nefavorabile, care cer în mod imperios determinarea strategiilor de dezvoltare a unor abilități specifice.

În Republica Moldova lipsește metodologia educației pentru dezvoltare socioemoțională în învățământul preșcolar. La momentul actual educatorii au nevoie de resurse curriculare pentru această importantă dimensiune a educației ce asigură dezvoltare multilaterală a copiilor.

Bibliografie

1. Botiș, A., Mihalca, L., Despre dezvoltarea abilităților emoționale și sociale ale copiilor, fete și băieți, cu vârsta până în 7 ani, Editura Alfha, Buzău, 2007.
2. Catrinel, A., Ștefan și Kallay Eva, Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari: ghid practic pentru părinți, Editura ASCAR, Cluj-Napoca, 2010.
3. Goleman, D., Inteligența emoțională, Editura Curtea Veche, București, 2007.
4. Neacșu, I., Introducere în psihologia educației și a dezvoltării, Editura Polirom, Iași, 2010.
5. Racu, I., Verdeș, A., Dezvoltarea afectivității la preadolescenții educați în situații sociale de dezvoltare diferite, în: Psihologie, Pedagogie Specială, Asistență Socială, nr. 4 (17), Chișinău, 2009.
6. Racu, Jana, Specificul socializării copiilor de 3-7 ani în instituțiile preșcolare, în: Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Învățământului superior: Conf. șt.-practică intern., 5 iunie 2014, Cahul, 2014.
7. Roco, M., Creativitate și inteligența emoțională, Editura Polirom, Iași, 2004.

MODALITĂȚI DE UTILIZARE A FIȘELOR MATEMATICE LA DEZVOLTAREA REPREZENTĂRIILOR GEOMETRICE LA COPIII DE 6-8 ANI

Mihaela PAVLENCO, lector

Summary

The main purpose of differentiation in education is to eliminate the gaps in knowledge and skills for the acquisition of minimum performance in the direction of geometric representation, but also enrichment and deepening their knowledge through an effective strategy. This action is manifested by the use in training activities, a wide range of individual worksheets with mathematical content.

Dezvoltarea intelectuală a copilului de 6-8 ani este una din cele mai importante laturi ale dezvoltării psihice ale copilului, a pregătirii lui către școală și integrare în societate. Nota definitorie a învățământului